

S O K F É L E .

80. Szám. Béts. October 4-dikén. (28) 1853

Emlékeztető Jegyzetek.

O c t o b e r .

2 Oct. — 1827. Don Pedro Brasiliai Tsászár 6 milliom piastert vesz ki a' Bankból, hogy nagyobb sikerrel folytathassa a' háborút.

3 Oct. — 1805. Lannes marsall átkél a' Rajnán.

4 Oct. — 1419. A' Magyarok Nissa 's Nicopolis közt győze delineskednek 80,000 Törökön. Bulgaria 's Servia a' Magyarok hódol ismét. — 1749 † a' Brünni Spielbergen hazánkfia Baró Trenk a' Pandurok Kapitánya barátságában. A' természet bőkezűleg adá rá ajándékot. Nagysága hat lábot meghaladott, testalkotása óriási volt, ábrázata kellemes, ereje hihetetlen, egy vágással lekapta akármely ökörnek a' fejét. A' Bajorok töle 's panduraitól jobban féltek mint az ördögtől.

Elméség és Éleselme.

(Folytatás.)

Az igazi elmés, a' maga képzeleteinek kifejezésére a' legillőbb festésre, és legalkalmasabb szóra talál, még pedig minden utánna való gondolkozás nélkül; de mind a' mellett is igaz, hogy nem kell ezt szorosabban vennünk, mint a' pillangót, melly a' lélek és halhatatlanság képe (symbolum) . . . Sterne az ifjú bárányokkal ellepett szép rétet egy tál mondola maggal spékelt paréjhoz hasonlítja, — a' napot pedig az égen tiszta téli napon ragyogó hideg drága köhöz. A' napban felfedezett foltokról mindennapi vala a' beszéllgetés Párisban akkor, midőn a' tsillagvi'sgálók a' napot Herschel meszszelátóján kezdék vi'sgálni. Egy aszszonyság kérdé *Voiture* igen elmés Poétától: „*mi újság?*“ — „*Egy átaljában nem sok jót beszéllnek az úgy nevezett fényes napról.*“ — „*Hogy hogy?*“ — „*Bi-*

Toldalék a' M. Kurirhoz.

80 (28)

zony, a' mint hallom, már most még abban is toltokat látnak.“ — A' mi *meglepő*, az igazi életadója az elmésségnek, és lelke a' rövid elmés verseknek (epigramma), mert akkor ezek szerentsés egybeköttetéseken, és egy mástól való külön választásokban, mintegy a' *semmitől* látszanak teremni. Már *Spectator*, a' *meglepést*, és *gyönyörűséget* az elmésség tulajdonságainak nézi, és azt mondja: „ha a' költő a' maga Hölgyének kebelét, a' *hó fejérségéhez* hasonlítja, azért még nem elmés, de ha sóhajt, még pedig *ollyan hidegen sóhajt mint a' hó*,” akkor már elmés. Az egykori szólnok, ki a' *IV Henrikhez* tartott beszédjében elakadott, úgy hogy a' király ezen szókra fakada: „*Végezze el három szóval — finissez en trois mots*,” — mindent helyre hozott, ezen felkiáltásával: *Éljen a' Király! Vive le Roi!* Tüstént előtermőnek kell minden helyes elmésségnek lenni, mint a' milyen volt, például azon Dámácé, a' ki meggyónván *bűneit*, midőn a' gyóntató atya nevét is szerette volna tudni 's tőle kérdezte is, így felelt: „azt már meg nem mondom, mert az nem *bűn*. Fontenelle, egy társaságban, hol *királyosdit* játszottak, *királyá* lett, de a' beszéd között elfelejtette a' kaszszából behúzni, a' mit mint király nyert. Egy Dáma, játszó társát, így akará a' nyeresre emlékeztetni: „a' Király elfeljtkezik alattvalótól.“ (le Roi oublie ses sujets.) — „Úgy van aszszonyom, — visszszonozá Fontenelle, — mint én az enyimekről.“

Egy társaságban meghatározzák, hogy bizonyos jótévő végre mindenik egy tallért adjon. Tányér hordoztatván arra hányák az áldozatot. Midőn a' bégyült pénz megszámláltaték, egy tallérral kevesebb volt, mint a' társaság tagjainak száma. Közönségesen egy esmeretes fukar tagtársra gyanakodtak, hogy nem

adott; de az tagadta. A' szedő ezt mondá, „*én nem láttam, úgy hiszem;*“ (je ne l' ai pas vu, je le crois). Fontenelle pedig így szólla: „*én magam láttam, de nem hiszem;*“ (je l' ai vu moi, mais je ne le crois pas.) — Űgyan tsak Fontenelle egy vele egykorú idős aszszonyságnak ezen szavaira: „a' halál elfelejtkezett rólunk,“ — kezét a' szájára tette: „*tsitt, tsitt,*“ ezt akarván ezzel jelenteni: *ne emlékezessük.*

Az újság ingere okozza, hogy az elmésség leg-első elektrikai tsapása egyszer'smind a' legerősebb, helyesen mondja tehát *Helvetius: az elmésség — az új képzeteknek egy tsomója.* (Esprit — une Assemblage d' idées neuves) Egyébaránt valamint száz meg száz dolgok nyernek a' *feledékenység* által, úgy nyer az elmésség is; és *Thümel, Lichtenberg, J. Paule, Hippel, Wieland's* a' t. még a' tizedik olvasásra is elmésséggel, gyönyörűséggel, és kedves érzéssel mulattatnak. Az a' könyv, mely nem érdemli meg, hogy legalább is kétszer olvassa el az ember, egyszeri olvasásra sem érdemes. Azonban el felejtik magokat még az azoknak elesmert elmés fők is, mint Fontenelle, és Voltaire, kik valósággal élve elérték, azt a' szerentsétlenséget, hogy igen *Sokdíg* elmések maradtak, és holtok napjáig erőlködtek elméskedni; ezekhez tartozik Jean Paul is.

Minden elmésség veszt betségől, mihelyt annak feltalálása, *fejtörésbe* kerül, és ha nem rövid's nem éles. — A' *Plutárk* és *Laertusi Diogenes* jeles mondásai (Apophtegma) azért, kevés elmésséggel bírnak, ám-bár igen sok ész, és erő van benne — *Cicero* már elmésebb, de az újabbak' *elmés mondásainak egy válogatott Gyűjteményje*, minden régiket felyűl mulna. Az elmésséggel, hogy unalmat ne okozzon, fűszer és só gyanánt kell élni, mellyről Hippel és Jean Paul, még igen is gyakran el felejtkeznek.

Minden elmesség, mely nem a' 'seninek, hanem a' mesterségnek szüleményje, vagy másoktól költsönözött, fattyú elmesség. Tsak olyan pünkösdi királyság az, mint mikor valakit, azért, hogy hosszú szárú török pipával tsendesen, magánosan, és komolyan sétál alá 's fel, (mint Kánt szokott volt) a' *Kánt szoros követőjének* neveznek, jóllehet éppen oly' kevéssé érdemes rá, mint a' *százlábú* (Oniscus) a' *százlábú névre* (mivel munkába kerülve lábait tizen négyen felyül meg számlálni). — Éppen ilyen a' régi köz-helyeknek (locus communis) a' tudományok, vagy a' Vallás, és nemzetiség gyenge oldalaira való alkalmaztatása. A' ki ezzel pajkoskodik, mely leginkább a' *szegény elmések* nyavalyája, hasonló ahhoz a' művészhez, ki *Sándor* előtt a' töfokán köleskása szemeket hajgált keresztül, — 's kit a' Király egy köleskása szemekkel tele zatskóval jutalmaztatott meg. Azomban az illy' elméskedőknek van annyi hasznok, hogy elméségeken magok legelsőben 's legtöbbet nevethetnek; az igaz elmés főktől pedig a' maga viselet is úgy kívánja, hogy találmányaikon magok el se mosolyodjanak. Emezeztől pedig egyszer'smind a' maga viselet kívánja, hogy a' magok elméségeken még a' szájokat se vonják félre!

A' szokás' ereje.

Semmi sem uralkodik az emberi természetén annyira, mint a' szokás, — észre vehetetlenül kezdi ostromolni, 's ha egyszer diadalmas zászlóját fel üthette, tsak a' halál ragadja ki hatalma alól. Ez lántzólja le az örökös jéggel borított éjszak' lakóját szigorú-zordon honjához, a' homét meg vetve nézi a' mosolygó éghajlat virányjait, — ez szüli azon édes meg elégedést

a' kunyhók' szalmás fedele alatt, melyet azoknak lakói a' fényes palotákban hiában keresnének, — ez ingerli a' szenvedélyest ezer fel fogadása után is újabb meg újabb véték elkövetésére, a' mihez végre úgy hozzá szokik, hogy többé nints ereje attól elállni.

A' szokástól van továbbá az is, hogy a' mi egy nemzetnél szép, ugyan az, a' másiknál rút és illetlen — így p. o. az Indusoknál a' volt szokásban, hogy meg holt atyokat meg ették, úgy vélekedvén, hogy nekik pompásabb temető helyet sehol sem adhatnak, mint tulajdon gyomrokban; — a' Görögöknél pedig, hogy atyok' testét meg égették, 's a' t. *Consvetudinis magna est vis, pernoctant venatores in nive, in montibus seuri patiuntur: pugiles cestibus contusi, ne inge miscunt quidem, Cic. Tusc. Quaest.*

Igen nagyon által látta az, a' szokás erejét, a' ki leg először találta fel ezen mesés mondást: hogy egy paraszt aszszony, egy borjut, születése óráján mindjárt karjára vévén, szüntelen ápolgatta azt, és midőn ezen dajkálkodást a' körül naponként tovább is folytatná, végre, a' minden napi gyakorlás által annyira ment, hogy ezen állatot még akkor is, mikor már az egy formális nagy ökör volt szüntelen karjain hor dozta. — — — *Tollere taurum — — Quae tulerit vitulum, illa potest.*

Ily hatalmas ereje lévén a' szokásnak, úgy vigyázzunk minden legkisebb tilos hajlandóságainkra, hogy azokat korán mindjárt származások idején el nyomjuk kebelünkben, mert külömben soha böl dog és tsendes napokat nem ígérhetünk magunknak, 's meglehet — akkor hűlnak könnyeink, midőn már sorsunkon vál toztatni nem lesz hatalmunkban.

A' halál mindenütt és mindenkor közel van.

Azon jótévő következtetések közé, melyeket az erény szül, tartozik kiváltképpen *a' haláltól való nem rettegés*; — egy oly eszköz, mely a' mi életünknek tiszta meglegedést, 's tsendességet szerez. — Az életnek sokféle kedvetlenségei közt mindég vigasztalhat azon édes remény, hogy sorsunk talám még jobbra fordulhat; de hogy a' halált valaha kikerülhessük, lehetetlen: ha tehát attól szüntelen rettegünk, soha fájdalom nélkül az élet' vidám örömeit nem kóstolhatjuk, nem éldelelhetjük, mert akár merre forduljunk, a' halál képe mindenütt üldöz. Aeschylust, az Oraculum megintette, hogy egy bizonyos roskadt ház' leszakadásától őrizkedjék, azomban a' levegőből egy sas által leejtett béka' tekenője ütötte agyon. Anacreont, midőn vígan inná poharát, egy szőlő mag akkor viszi a' más világra. Cajus Julius orvosnak szemeit, midőn ő egy beteg szemeit gyógyitná, akkor fogja bé a' halál. Hány szomorú példák nem bizonyították bé előttünk is, hogy a' halál akkor zavarja fel tsendes és boldog nyugalunkat, midőn nem is vélnők.

Ily közel lévén a' halál mindenkor és mindenütt hozzánk, nem tehetnénk helytelenebb dolgot annál, mint ha a' halálról való gyakori meg emlékezést eleménkből kivetnénk. Elközelgenek a' vénség' napjai, vagy egy véletlen betegség levér lábainkról, 's ha tsak akkor kezdünk gondolkodni a' halálról, rettenetes lesz sorsunk.

Tanuljuk meg azért a' halállal bátran szembe szállni, ne légyen előttünk képe rettenetes, képzeljük azt minden szempillantásban, az örömben, mint a' fájdalomban. Soha a' világi szemfényvesztő — múló dolgokba, a' gyönyörűségek zajló tengerébe úgy el ne

merüljünk, hogy eszünkbe ne jusson, mely sokféle képpen meg keseritheti ezeket, mely véletlen megfoszthat mindentől a' halál. — Az égyptombéliek hajdan, minden vendégségekben is lakadalmakban, egy bébal'samozott emberi testet hordoztattak körül, hogy a' vendégeket ez által az élet' minden örömeivel való mulékonyságára emlékeztetnék.

Aszszonyi nemes tett.

Midőn III-ik Konrád Tsászár Wolfgang Bavariai Választó Fejedelmet, Weinsbergben ostrom alatt tartotta, bár mely földön tsúszó elég tételt ajánlottak is néki, de semmi úton módon nem akar egyességre lépni; hanem tsak azt engedte meg, hogy az Electorral együtt ostrom alatt lévő aszszonyságok, az ő ékességeik 's vagyonaikból, annyit vigyenek ki magokkal, a' menyit gyalog ki vihetnek: a' midőn ezen nemes szívű aszszonyok, férjeiket, magzatjaikat, és az Electort; vévén vállaikra, azokkal költöztek ki a' városból. Mely nemes tseleledet öröm könnyeket tsalt ki a' Tsászár szemeiből, 's ezen órától fogva meg szűnt az Elector iránti ellenségeskedéstől.

Tartok tőle, hogy ma, egy hasonló esetben igen kevés férj és Elector esnék az ékességek sorába.

Múltkor bélyege.

Első Edward Anglia Királya, szent esküvéssel lekötelezte a' maga Fiját, hogy az ő holt testét főzesse meg, hogy így az ő hús részei tsontjaitól külön válván, tsak hús részeit temettesse el; tsontjait pedig tartsa meg a' végre, hogy valamikor tsak a' Scotusok ellen hadakozik, azokat magával hordja a' táborba,

azt állítván, hogy így mindég győzedelmesen tér vissza az ellenség elől.

Zsiska János, a' ki a' Tscheket a' Wikléf vélekedéseinek védelmezése végett nyúghatatlanította, azt kívánta, hogy az ő bőrét halála után vonják le, és azt valamely dobra alkalmaztatván, az ellenség ellen való háboruban azzal doboljanak, azt hívén felőle, hogy az állandóvá fogja tenni a' győzödelmet.

Hála Istennek, hogy már ma az e'féle hiedelmek csak némely szük kaponyákba vonták magokat.

Kováts JÓ'sef.

Kolosvárt.

Egy személynek két kaponyája.

Valamelly főhivatalt viselt úrnak könyves thékája felett, mely előtt rendszerént dolgozni szokott, két kifőzött emberi kaponya állott, egy nagy és egy kicsiny. Életében senki sem bátorkodott a' nagy úri embertől megkérdezni, hogy ugyan kiknek kaponyái lehetnek azok? — Meghalván az úr ugyan azon dolgozó szobájába tevék ki holt testét a' nézőknek; kik közül többen kívánták már most megtudni, kik lettek légyen éltekben a' kaponyák? Erre nézve a' jelenvolt inashoz fordultak ily kérdéssel; „ugyan kinek a' kaponyája lehet az a' nagyobbik?“ — Az, felel az inas, a' boldogult uramnak egy meghalt kedveséé. — „Hát a' kisebbik?“ — Az is az, felele az inas, mikor még kisebb volt.

Rejtett szó.

A' Költők mondják, anya nélkül lett születésem

A' Bölts mégis fon, tiszteletemre babért;

A' magyar éghajlat borujából fényre derült, mért?

Mert koszorus lantom, peng magyarok keze közt.

Fő nélkül hajdan mint tsászárt tisztele Róma

Hogy mi legyenek, fejtsd meg, — 's boldog örökre maradj!